

Олександр Сапронов,
кандидат юридичних наук,
докторант кафедри національної безпеки НАДУ

Міжнародний транзит - пріоритетна сфера державного регулювання в Україні

Статтю присвячено дослідженню значення міжнародного транзиту для соціально-економічного та євроінтеграційного розвитку України і обґрунтуванню пріоритетності вдосконалення механізмів державного регулювання у цій сфері.

Ключові слова: міжнародний транспортний коридор, міжнародний транзит, державне регулювання, механізм державного регулювання.

This article is devoted to investigation of the international transit value for social-economic and eurointegration development of Ukraine and substantiation of the public administration mechanisms improvement.
Key words: international transport corridor, international transit, public administration, public administration mechanisms.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Інтенсивність інтеграційних та глобалізаційних процесів у сучасному світі зростає з кожним роком. Одним із важливих напрямів при цьому виступає організація ефективного транспортного сполучення країн та регіонів світу. Його основою є система міжнародного транзиту, зокрема система міжнародних транспортних коридорів.

Україна не може перебувати осторонь цих процесів з огляду на її стратегічні цілі соціально-економічного розвитку. Головним чинником успішності проектів у сфері міжнародного транзиту за участю України є ефективне державне управління. Дослідження проблем, пов'язаних із цим, має велике значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Сфера міжнародного транзиту і проблеми розвитку міжнародних транспортних коридорів виступають предметом дослідження значної кількості робіт вітчизняних та зарубіжних авторів, серед яких: О.О.Бакаєв, О.Й.Єдін, М.Г.Іщенко, В.А.Карасєв*, Е.А.Королева, Ю.О.Кутах, В.М.Мірошко, А.М.Новікова, С.І.Пирожков, В.Л.Ревенко, А.М.Ткаченко, Ю.М.Цветов, Ю.А.Щербанин, Н.В.Якименко та багато інших.

* Тут і далі прізвища авторів російськомовних джерел наведено російською мовою та виділено курсивом.

Невирішені раніше частини загальної проблеми, яким присвячується стаття. Окремі питання у цій сфері потребують подальшого обговорення. Так, важливість міжнародного транзиту, зокрема розвитку міжнародних транспортних коридорів (далі МТК), в Україні поки що не усвідомлена належним чином на всіх рівнях державної влади та представниками великого бізнесу. Хоча саме це є підґрунтям успішної діяльності в зазначеній сфері, зокрема ефективного управління.

Метою статті є доведення пріоритетності наряду розвитку міжнародного транзиту в Україні, а також важливості досліджень особливостей державного регулювання у цій сфері.

Основний матеріал дослідження. Починаючи із середини 80-х рр. минулого століття обсяг товарообміну між Європою та розвиненими країнами Азійського регіону постійно збільшується. Вочевидь, така тенденція збережеться й надалі. Цей чинник був одним із визначальних для інтенсифікації глобалізаційних та інтеграційних процесів у Європі та світі. Їх передумовою є ефективне міжнародне транспортне сполучення.

Зокрема, транспортна політика Євросоюзу передбачає такі основні завдання: створення єдиного ринку транспортних послуг, підвищення рівня безпеки, надійності й комфортності перевезень та ефективності транспортних підприємств. Відповідна програма дій включає: інтеграцію національних транспортних систем у загальноєвропейську систему та її всебічний розвиток, захист навколишнього середовища, розвиток соціальної сфери, налагодження зовнішніх зв'язків і забезпечення високого рівня безпеки.

Структурні зміни у світовій транспортній системі за останні два десятиліття, насамперед, стосуються об'єднання транспортних мереж різних країн, спрощення перетинання кордонів, створення єдиного торговельного ринку. Починаючи із 80-х рр. минулого століття реалізується проект створення планетарної транспортної системи шляхом інтеграції континентальних транспортних комунікацій.

Існує небезпідставна думка, що розвиток виробництва в Європі пов'язаний лише зі збільшенням експорту до інших регіонів світу, передусім до Азії [2]. Тому пріоритетне значення у транспортній інтеграційній діяльності надається напрямку "Європа Азія", зважаючи на бурхливий розвиток товарообміну між цими регіонами. Крім того, увагу зосереджено на вдосконаленні якості та узгодженні функціонування національних транспортних мереж, їх злиттю в єдину Транс'європейську транспортну мережу. Пріоритетним напрямом розвитку цієї мережі визнано її з'єднання з транспортними системами країн Центральної та Східної Європи за допомогою транспортних коридорів [3, с. 21].

Ефективність функціонування транспортної мережі, особливо міжнародної, суттєво зростає завдяки структуризації, застосуванню логістики, сучасних інформаційних та організаційних технологій перевезень. Такий підхід було реалізовано при створенні МТК, які є основою міжнародної транспортної системи. З десяти сучасних пан'європейських ("критських" або "гельсінських") МТК чотири проходять територією України - три сухопутних та один водний Дунаєм. Після затвердження їх маршрутів було схвалено кілька проектів різних країн (у тому числі Росії) про доповнення цієї системи новими МТК. Якщо вони будуть втілені у життя, це посилить і без того значні транзитні можливості України.

Крім того, існують проекти інших МТК, які проходять територією України, що має дуже важливе значення для світової економіки: коридор "Європа - Азія" із використанням "критських" коридорів № 3 і 5; коридор, що утворює транспортне кільце в межах країн Чорноморського економічного союзу; проект "TRACECA" (Transport Corridor Europe - Caucasus - Central Asia), що фінансується ЄС; проект МТК "Волга - Карпати", який найкоротшим шляхом з'єднає території України та Росії.

На наш погляд, міжнародний транспортний коридор можна визначити як маршрут, прокладений по спеціально створених або реконструйованих магістралях із розвиненою інфраструктурою, єдиними організаційними, правовими умовами та інформаційною мережею для забезпечення швидкісних міжнародних перевезень вантажів або пасажирів між центрами соціально-економічної активності.

МТК призначені для вирішення завдань логістики і виступають основою об'єднаної міжнародної транспортної системи. Вони надають можливість швидкого, безпечного та економічного перевезення вантажів чи пасажирів і отримання всього комплексу транспортних послуг в одного перевізника. У глобальних логістичних транспортних мережах відбувається концентрація вантажопотоків за оптимальними напрямками. У вузлах транспортних коридорів створюються мультимодальні термінальні комплекси, які забезпечують не лише перевезення, обробку вантажів або пошук клієнтів, а й тестування, сертифікацію товарів.

Попередниками МТК були транс'європейські транспортні осі (декларація Комітету міністрів транспорту, 1983 р.) та інтермодальні транспортні мости (1-ша Загальноєвропейська конференція по транспорту, Прага, 1991 р.) [1]. Транспортна вісь відрізняється від МТК тим, що вона використовує наявні можливості транспортних комунікацій, на противагу МТК, для якого спеціально будуються (реконструюються) транспортні комунікації, що облаштовуються вартісними інфраструктурними спорудами та обладнанням.

На сьогодні у світі сформувалися три економічних полюси: Євросоюз, США та розвинені країни Азійського регіону (Китай, Японія, Південна Корея, Індія, Малайзія, Філіппіни, Індонезія, Сінгапур). Темпи розвитку азійського ринку є взірцевими. Європейський ринок є найбільшим у світі. Якщо розглядати країни за їх значенням для міжнародного транзиту, четвертим світовим економічним полюсом, поза сумнівом, слід визнати Російську Федерацію, яка володіє найбільшими запасами природних ресурсів у світі та активно експортує їх. Відповідно, Україна з точки зору можливостей використання міжнародного транзиту розташована надзвичайно вигідно - між трьома найбільшими економічними світовими полюсами.

Маючи достатньо розвинену мережу залізниць, розгалужену систему автомобільних шляхів, трубопроводів та портів, Україна може обслуговувати значні міжнародні транспортні потоки навіть без урахування МТК. Тому рівень транзитного потенціалу нашої країни надзвичайно високий. Крім того, Україна володіє розвинутою промисловістю, що спроможна виготовляти й обслуговувати сучасні транспортні засоби,

дорожню техніку. Є кваліфіковані спеціалісти у цій галузі, наукові, проектні та навчальні заклади.

Недарма, за оцінкою англійського інституту Rendall, Україна має найвищий в Європі транспортний транзитний рейтинг - 3,11 бала (Польща - 2,72) [4, с. 384].

Можна виділити такі основні вигоди для України від розвитку міжнародного транзиту, зокрема системи МТК, на її території:

значні прибутки від міжнародного транзиту, насамперед валютні, скорочення транспортних витрат, залучення іноземних інвестицій, міжнародних фінансових коштів;

активний розвиток зовнішньоекономічного напряму діяльності у транспортній сфері;

розвиток національної транспортної системи та використання її резервів (будівництво, реконструкція та модернізація транспортних комунікацій, інфраструктурних і супутніх об'єктів, оновлення й поповнення рухомого складу, морського і річкового флоту);

збільшення обсягу переробки вантажів у портах і терміналах, зростання обсягу внутрішніх та зовнішніх перевезень;

упровадження в Україні міжнародних технічних, екологічних, енергетичних, організаційних, правових, інформаційних стандартів і технологій на транспорті;

підвищення рівня безпеки функціонування внутрішніх транспортних коридорів і всієї транспортної системи України та вирішення низки екологічних транспортних проблем;

розвиток інших (крім транспортного) секторів економіки України, зокрема сектору виробництва будівельних матеріалів (цементу, металу, металоконструкцій), вітчизняного транспортного машинобудування тощо;

удосконалення законодавства України у транспортній сфері та його гармонізація з міжнародними нормативними документами;

підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних перевізників на міжнародному ринку транспортних послуг;

розвиток туристичного бізнесу та круїзного плавання;

формування сучасного ринку транспортних послуг та вдосконалення економічних відносин між його учасниками;

створення нових робочих місць як для будівництва транспортних комунікацій та об'єктів, так і для їх експлуатації та утримання (це має велике значення для економічно нерозвинених регіонів України, якими проходять МТК);

розвиток регіонального підприємництва та створення для нього нових напрямів, сфер і можливостей;

збільшення обсягу експортно-імпортних і транзитних перевезень вантажів;

удосконалення систем управління і зв'язку на транспорті;

соціально-економічний розвиток регіонів, територією яких проходять МТК, удосконалення їх господарського комплексу, транспортного обслуговування, комунікацій тощо.

Нами визначено лише основні позитивні наслідки розвитку системи міжнародного транзиту в Україні. Очевидно, що це дасть змогу вирішувати не лише завдання та проблеми, пов'язані з транспортом, а й господарські, пов'язані з відродженням економіки України.

За умови узгодженого, професійного управління та стабільної внутрішньої і зовнішньої політики рівень доходу від міжнародного транзиту для України може бути надзвичайно високим. Крім очевидної економічної вигоди, міжнародний транзит може стати суттєвим важелем для інтеграції вітчизняної транспортної мережі до європейської та світової транспортної системи, а також, зрештою, для євроінтеграції України.

Через Україну ще у давнину проходили міжнародні торговельні шляхи. Зокрема, за Київської Русі водний шлях "із варягів у греки" пов'язував Східну Європу та Візантію, а Великий шовковий шлях з'єднував Азію, Європу та Північну Африку. Відома думка істориків про те, що успішність розвитку України завжди залежала від активності торговельних маршрутів, які проходили її територією. Ця гіпотеза, на наш погляд,

небезпідставна. Відповідно, розвиток міжнародного транзиту і, зокрема, системи МТК для України є стратегічним завданням.

З'єднання національної транспортної системи з мережею МТК ставить додаткові вимоги до якості та злагоженості роботи всієї транспортної галузі країни. МТК стимулюватимуть її працювати в режимі, що відповідає європейським стандартам.

Вирішальне значення для успішності таких проектів має державне управління. Необхідне його удосконалення за взірцем кращих країн світу. Головну увагу необхідно зосередити на механізмах державного управління у цій сфері: політичному, нормативно-правовому, організаційному та економічному.

Особливе значення серед інших питань мають проблеми транспортної безпеки на МТК. Для європейських партнерів вони відіграють вирішальну роль. У нашій країні, в умовах хронічного дефіциту коштів, заходи, спрямовані на підвищення рівня транспортної безпеки, часто не отримують належного фінансування. Тому вкрай важливим є пошук його додаткових джерел для забезпечення транспортної безпеки МТК. Серед інших аспектів транспортної безпеки на МТК в сучасних умовах важливе значення має боротьба з міжнародним тероризмом, контрабандою зброї, вибухових речовин, наркотиків тощо.

При удосконаленні нормативного механізму державного управління у сфері міжнародного транзиту доцільно використовувати чинні нормативні акти європейських країн. Крім того, необхідно узгоджувати положення вітчизняних нормативних актів із міжнародним законодавством у цій сфері.

Першочерговим завданням у цій сфері є забезпечення політичної підтримки проектів розвитку міжнародного транзиту в Україні. Для цього необхідні консолідовані зусилля основних політичних сил України.

Висновки. Викладене засвідчує винятково важливе значення розвитку міжнародного транзиту для України, насамперед міжнародних транспортних коридорів. Реалізація відповідних проектів справить позитивний вплив широкого спектра на соціально-економічний розвиток України, надасть потужний імпульс її євроінтеграційним прагненням.

Запорукою успішності цієї діяльності є ефективне державне управління. Це зумовлює необхідність підвищення його рівня в Україні. Зокрема, необхідне комплексне вдосконалення механізмів державного регулювання у цій сфері

(у порядку пріоритетності): політичного, економічного, нормативно-правового та організаційного.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Найбільш ефективним напрямом подальших наукових досліджень державного управління у сфері міжнародного транзиту в Україні, на наш погляд, є вивчення досвіду провідних європейських країн та США у цій сфері та його адаптація до вітчизняних умов на підставі аналізу об'єктивних статистичних даних.

Список використаних джерел

1. *Бакаєв О. О.* Міжнародні транспортні коридори - пріоритет української економічної перспективи / О. О. Бакаєв, С. І. Пирожков, В. Л. Ревенко // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Україна в XXI столітті: концепції та моделі економічного розвитку. - Вип. XXIII: Матеріали доповідей V Міжнародного конгресу українських економістів, м. Львів, 22-26 трав. 2000 р. / редкол. : відп. ред. академік НАН України М. І. Долішній ; НАН України ; Ін-т регіон. дослідж. - Львів, 2001. - С. 495-514.

2. *Володин А. В.* Международные транспортные коридоры и национальная безопасность России / А. В. Володин // Транспортная безопасность и технологии. - 2005. - № 3. - Режим доступа : <http://transafety.ru/issue/2005-3/volodin.html>

3. *Королева Е. А.* Транспортные коридоры как фактор глобализации экономики / Е. А. Королева. - СПб. : СПГУВК, 2000. - 206 с.

4. *Якименко Н. В.* Пріоритетні напрямки розбудови міжнародних транспортних коридорів на території України / Н. В. Якименко // Коммунальное хозяйство городов : науч.-техн. сб. - К. : Техніка, 2007. - Вып. № 78. С. 381-386.